

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 30. listopadu 2021 ve věci č. 69736/12 – *Derenik Mkrtchyan a Gayane Mkrtchyan proti Arménii*

Senát čtvrté sekce Soudu rozhodl pěti hlasy proti dvěma, že v souvislosti s úmrtím žáka během vyučování následkem incidentu se spolužáky, kterému vyučující nebyla přítomna, nedošlo k porušení článku 2 Úmluvy v jeho hmotněprávní složce, a jednomyslně, že došlo k porušení tohoto článku v jeho procesní složce, neboť vyšetření uvedeného činu nebylo důkladné.

I. Skutkové okolnosti

Třídní učitelka zanechala žáky 4. třídy základní školy během vyučování ve třídě samotné a odešla, aby si popovídala s jinou vyučující. Během této doby se žáci mezi sebou začali prát a hlasitě křičeli. Hluk přiměl školníka, aby vstoupil do třídy. Následně dorazila rovněž třídní učitelka s dalšími vyučujícími, kteří objevili desetiletého D. G. ležícího v bezvědomí na zemi. Učitelé i školník se jej marně pokoušeli oživit. V době přijetí do nemocnice byl D. G. již po smrti. Dle soudně lékařské zprávy bylo příčinou smrti akutní selhání dechu a nedostatek kyslíku, což bylo důsledkem řady změn na jeho vnitřních orgánech. K úmrtí mohly přispět také krátkodobé ztráty vědomí, jimiž D. G. trpěl. Krvácení v oblasti levého spánku a tváře s příčinou smrti přímo nesouviselo.

V souvislosti se zbitím D. G. bylo měsíc a půl po incidentu zahájeno trestní řízení. Matka zemřelého (druhá stěžovatelka) vypověděla, že syn v minulosti dvakrát omdlel, o čemž však učitele neinformovala. Rodiče v průběhu vyšetřování vyslechli spolužáky a jejich výpovědi, z nichž vyplynulo, kdo jejich syna zbil, si zaznamenali na diktafon. Vyšetřovatel se s nahrávkami seznámil v říjnu 2010. Počátkem listopadu se obrátil na školní inspekci, aby prošetřila postup vedení školy a učitelů při incidentu. Školní inspekce shledala, že k úmrtí žáka nedošlo v důsledku nečinnosti či opomenutí učitelů nebo vedení školy. Trestní řízení bylo skončeno v listopadu 2010, jelikož žáci, kteří D. G. zbili, nepřesáhli věkovou hranici trestní odpovědnosti.

Ke stížnosti dědečka D. G. (prvního stěžovatele) krajský soud v březnu 2011 toto rozhodnutí zrušil, neboť policie neprošetřila řadu okolností, kupříkladu přítomnost lékaře ve škole, či zda ke změnám na vnitřních orgánech D. G. nedošlo následkem úderů. Trestní řízení bylo obnoveno v červenci 2011. Přestože nové soudně lékařské vyšetření potvrdilo existenci příčinné souvislosti mezi bitím a úmrtím D. G., policie trestní řízení v prosinci 2011 opět ukončila s odůvodněním, že dotčení spolužáci nejsou trestně odpovědní, čin nespáchali úmyslně, a navíc ředitel školy s třídní učitelkou nebyli obeznámeni se zdravotním stavem D. G., pročez si hrozící nebezpečí neuvědomili a ani si je uvědomit nemohli. Krajský soud sice následně vyhověl stížnosti prvního stěžovatele, neboť i po znovuotevření případu se policie nevypořádala s otázkou přítomnosti lékaře ve škole a vlivu této okolnosti na úmrtí D. G., odvolací soud se však spokojil s vysvětlením, že školní lékař v době incidentu vykonával službu na jiné škole, a rozhodnutí krajského soudu potvrdil.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

Stěžovatelé na poli článků 2, 6 a 8 Úmluvy namítali, že D. G. zemřel v důsledku selhání vedení školy a učitelského sboru řádně vykonávat svou povinnost chránit jeho život a bezpečnost, je-li pod jejich dohledem, a že vyšetřování jeho smrti nebylo účinné. Soud se rozhodl stížnost posuzovat pouze z pohledu článku 2 Úmluvy.

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 2 ÚMLUVY

1. Obecné zásady týkající se pozitivních závazků na poli článku 2 Úmluvy

Soud úvodem připomněl, že z článku 2 plynou státu pozitivní závazky i v oblasti veřejného vzdělávání (*Ilbeyi Kemaloğlu a Meriye Kemaloğlu proti Turecku*, č. 19986/06, rozsudek ze dne 10. dubna 2012, § 35; *Kayak proti Turecku*, č. 60444/08, rozsudek ze dne 10. července 2012, § 59). V obecnější rovině mají státy na poli článku 2 povinnost přijmout operativní preventivní opatření na obranu osoby, jejíž život může být ohrožen v důsledku trestného jednání jiné osoby, a to tehdy, pokud státní orgány věděly nebo měly vědět o existenci skutečného a bezprostředního nebezpečí pro život konkrétního jednotlivce. Je-li tento předpoklad splněn, Soud zkoumá, zda stát v rámci svých pravomocí přijal opatření, od kterých se dalo rozumně očekávat, že zabrání danému nebezpečí (tzv. *Osmanův test*; *Osman proti Spojenému království*, č. 23452/94, rozsudek velkého senátu ze dne 28. října 1998, § 116). Stát je rovněž povinen poskytnout v případech smrti nebo vážného zranění přístup k nezávislému a účinnému soudnímu systému, který bezodkladně zjistí skutkový stav, identifikuje viníky a přizná oběti přiměřené odškodnění. Nemusí však jít o šetření trestněprávní povahy, neboť v případě nedbalostních činů postačuje občanskoprávní řízení. Ochrana však musí být v praxi účinná (*Centre for Legal Resources jménem Valentina Câmpăna proti Rumunsku*, č. 47848/08, rozsudek velkého senátu ze dne 17. července 2014, § 132–133).

2. Jejich použití na projednávanou věc

a) K tvrzenému selhání školních orgánů při ochraně práva D. G. na život

Přestože je vzdělávací instituce v zásadě povinna dohlížet na žáky po dobu, kterou tráví v její péči, od členů pedagogického sboru nelze očekávat, že zajistí neustálý dohled nad každým žákem, aby mohli okamžitě reagovat na jakékoli nepředvídatelné chování. V projednávané věci dle Soudu nic nenasvědčuje tomu, že by v den incidentu třídní učitelka věděla či měla vědět, že svou nepřítomností vystaví D. G. životu ohrožujícímu nebezpečí, neboť zdravotní stav D. G. jí nebyl znám a k násilí mezi žáky v její třídě dříve nedocházelo (srov. *Kayak proti Turecku*, cit. výše, § 61–62; nebo *Ilbeyi Kemaloğlu a Meriye Kemaloğlu proti Turecku*, cit. výše, § 41). Neexistovaly tak okolnosti, jež by od třídní učitelky vyžadovaly zvláštní pozornost či přijetí nezbytných opatření k ochraně života D. G. Soud proto nepovažoval za nutné přikročit k druhému kroku *Osmanova testu* a rozhodl, že k porušení článku 2 Úmluvy v jeho hmotněprávní složce nedošlo.

b) K tvrzené neúčinnosti reakce soudů

K tomu, aby bylo vyšetřování účinné, musí být vedeno nezávisle, bezodkladně, rozumně, přiměřeně, důkladně, objektivně a s dostatečným zapojením příbuzných oběti (*Ribcheva a ostatní proti Bulharsku*, č. 37801/16 a 2 další, rozsudek ze dne 30. března 2021, § 139). V projednávané věci bylo trestní řízení zahájeno teprve měsíc a půl po incidentu, a to až v návaznosti na dotaz matky u státního zástupce, navíc pouze v souvislosti s bitím, což významně zúžilo rozsah vyšetřování. S otázkou odpovědnosti vedení školy se školní inspekce vypořádala pouze povrchně. Osoby pachatelů vyplynuly až z vlastního šetření rodičů, avšak ani poté nebylo vyšetřování vztáhnuto taktéž na úmrtí D. G. a soustředilo se pouze na jeho zbití spolužáky. I přes dvojí upozornění krajského soudu vyšetřující orgán neposuzoval, zda by včasným poskytnutím lékařské pomoci ve škole bylo možné úmrtí zabránit. Odvolací soud nakonec ochotně přijal argument obžaloby, že školní lékař v den incidentu vykonával službu v jiné škole, aniž by zkoumal, zda nedostupnost lékařské pomoci měla vliv na ohrožení zdravotního stavu D. G. S ohledem na takto závažné nedostatky proběhlého vyšetřování Soud neposuzoval, zda ostatní aspekty vyšetřování splňovaly požadavky Úmluvy, a učinil závěr, že vyšetřování úmrtí D. G. nebylo důkladné, a tudíž nedostálo požadavkům vyplývajícím z článku 2 Úmluvy.

K porušení tohoto ustanovení v jeho procesní složce tedy došlo.

III. Oddělené stanovisko

Soudce Harutyunyan, k němuž se připojil soudce Pastor Vilanova, ve svém částečně nesouhlasném stanovisku poznamenal, že ponechání poměrně malých dětí ve třídě bez dozoru je samo o sobě vystavuje skutečnému a bezprostřednímu nebezpečí pro jejich život, neboť jejich chování může být v tomto věku nepředvídatelné. Třídní učitelka nadto zřejmě třídu neopustila z naléhavých důvodů. Škola tak neprojevila požadovanou míru pečlivosti k předcházení výskytu násilí v době vyučování a nesplnila povinnost poskytnout lékařskou pomoc, jež pro ni vyplývala z vnitrostátního práva, čímž nedostála pozitivním závazkům plynoucím z článku 2 Úmluvy.